

Jacek Nowak

Koncepcja natury Absolutu w metafizyce procesu Alfreda Northa Whiteheada : streszczenie pracy dyplomowej

Studia Salvatoriana Polonica 8, 275-276

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Koncepcja natury Absolutu w metafizyce
procesu Alfreda Northa Whiteheada*
(Streszczenie pracy dyplomowej)

Praca magisterska napisana została na seminarium naukowym z metafizyki i teorii poznania w Wyższym Seminarium Duchownym Salwatorianów w Bagnie, pod kierunkiem o. prof. PWT dra hab. Jerzego Tupikowskiego CMF. Recenzentem był ks. prof. PWT dr hab. Jerzy Machnacz. Obrona pracy odbyła się 3 czerwca 2014 roku na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

Refleksja podejmowana nad Absolutem, choć z pozoru w znacznym stopniu abstrahująca od wydarzeń życia codziennego, przekłada się w sposób żywy na podstawowe struktury każdego doświadczenia religijnego. Każdorazowo bowiem myśl o Bogu sięga do pewnej, często nieuświadomionej, Jego koncepcji, która tym samym warunkuje do pewnego stopnia doświadczenie religijne. Stąd też świadoma refleksja nad przyjmowaną teorią teodycealną umożliwia dojrzsze i pełniejsze przeżywanie tajemnic wyznawanej wiary, w myśl zasady św. Anzelma *fides quaerens intellectum*. Zatem dla lepszego zrozumienia własnej wiary wskazane jest odwołanie się do wypracowanej już uprzednio pewnej wizji Boga. Ta jednak nigdy nie jest samoistnym tworem, pozbawionym powiązania z szerszym systemem myśli.

Wiek XX nie był przychylny refleksji filozoficznej pretendującej do bycia spójnym systemem myśli, wyjaśniającym wszelkie aspekty doświadczanego przez nas świata. Stąd też jako wyjątkowa może być postrzegana filozofia procesu, jeden z nielicznych XX-wiecznych systemów metafizycznych. Jej twórca, wybitny matematyk, przyrodznawca i filozof, Alfred North Whitehead (1861–1947), czerpiąc z współczesnych sobie osiągnięć nauk przyrodniczych, stworzył system myśli, którego naczelnymi pojęciami były te związane z procesem i zmianą, nie zaś jak to było w przypadku wcześniejszych systemów metafizycznych – stałością i substancjalizmem. Praca magisterska stawiała sobie za cel opisanie sposobu, w jaki specyficznie whiteheadowskie pojęcia filozoficzne przekładają się na zawartą w jego dziełach koncepcję Absolutu. W opracowaniu wykorzystano przede wszystkim teksty samego Whiteheada,

z jego naczelnym dziełem *Process and Reality* na pierwszym miejscu. Wzięto także pod uwagę wybrane opracowania myśli angielskiego filozofa, zarówno obco-, jak i polskojęzyczne. Polskimi komentatorami myśli Whiteheada są m.in. J. Życiński, P. Gutowski, R.S. Niziński i M. Piwowarczyk.

Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy poświęcony jest omówieniu charakterystycznych dla filozofii procesu pojęć filozoficznych, takich jak: byt aktualny (*actual entity*), obiekt wieczny (*eternal object*) i kreatywność (*creativity*). Ich zrozumienie jest konieczne dla lepszego zaznajomienia się z whiteheadowską koncepcją Absolutu, gdyż ten traktowany jest nie jako wyjątek od ogólnych reguł metafizycznego systemu, lecz jako ich pierwsza egzemplifikacja.

Drugi rozdział pracy poświęcony jest opisowi specyficznego novum teodycealnego. W swojej filozofii Boga Whitehead optował bowiem za wyróżnieniem w Bogu kilku natur. Jest to rozwiązanie sprzeczne z założeniami klasycznej metafizyki arystotelesowsko-tomistycznej. Oryginalne ujęcie Whiteheada wypływa bowiem z założeń jego systemu i prowadzi do wyróżnienia w Bogu natury pierwotnej (*primordial*), wtórnej (*consequent*) i namiotowej (*superject*). Ponadto w rozdziale drugim zostało opisane zagadnienie osobowości Absolutu whiteheadowskiego systemu metafizyki.

Trzeci rozdział pracy, czerpiąc z dwóch poprzednich, stara się ukazać wnioski, jakie wypływają z tak ukazanego Absolutu, dla Jego relacji ze światem. Omówione problemy dotyczące tejże relacji zostały sklasyfikowane według rodzaju przyczynowania występującego między Bogiem a światem. Opisanie przyczynowania sprawczego wykazało, że nie można w sposób pełny mówić o stworzeniu świata przez Boga metafizyki procesu. Analiza przyczynowania formalnego wskazała na rolę „rezerwuaru wszelkich potencjalności”, jaką Bóg spełnia wobec świata. Przedstawiona na samym końcu refleksja nad Bożym przyczynowaniem celowym ukazała Jego nieznaczną ingerencję w losy całego świata. Pozostawiając wolność wszystkim bytom we wszechświecie, Absolut filozofii procesu wciąż im towarzyszy, na wszystkich etapach procesu stawania się. Wskazuje to tym samym na specyficznie religijne implikacje koncepcji Absolutu w myśli Whiteheada. Jest On bowiem ukazany w niej jako Towarzysz naszego życia, będący z nami w każdym momencie, nieustannie obecny we wszystkich naszych decyzjach i ich skutkach, współcierpiący z nami i rozumiejący nasze rozterki.